

УДК 338.5:339.13:338.432

Камінська А. І.^{1*}, кандидат економічних наук., старший науковий співробітник відділу економіки

Камінський І. В.², кандидат економічних наук., науковий співробітник відділу науково-економічних досліджень та правового забезпечення

¹ННЦ «Інститут землеробства НААН» України

²Інститут картоплярства НААН України

*e-mail: anna_kaminska@ukr.net

ПРИЧИНИ ЗМІН В ЦІНОУТВОРЕННІ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НИХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сільське господарство визнано пріоритетною та перспективною сферою економіки в Україні. Значні державні ресурси та іноземні інвестиції були спрямовані на реформи та програми, які підтримували розвиток аграрного сектору у довоєнний період. Сприятливі природно-кліматичні умови, родючі землі та інвестиції не лише забезпечували нарощення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, а й сприяли її експорту до Азії, Африки та до країн Близького Сходу. У 2021 році українське сільське господарство створило понад 10% ВВП України та було одним із світових лідерів у експорті зернових та олійних культур. У 2019–2021 роках на Україну припадало майже 10% світового експорту пшениці, 15% експорту кукурудзи, 15% експорту ячменю та майже 50% експорту соняшникової олії. Крім того, сільське господарство є важливим з точки зору ВВП і зайнятості (близько 15% від загальної чисельності населення України), сільськогосподарські виробники забезпечують місцеве населення майже 100% споживання основних сільськогосподарських культур, овочів і не менше 80% споживання м'яса.

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України спричинило величезний вплив на сільське господарство та продовольчу безпеку в усьому світі. З початком війни у лютому 2022 року аграрне виробництво та сільські території зазнали значних проблем та величезних руйнувань. Українська економіка, за прогнозами, скоротиться на 45%, а десяткам мільйонів людей по всьому світу загрожує недоїдання через перебої з експортом зерна з України та пошкодженнями, від яких потерпає вітчизняний агросектор.

До основних чинників впливу війни на аграрний сектор України можна віднести скорочення площі орних земель (на 20% порівняно з 2021 роком), пошкодження промислових будівель, споруд та обладнання, підвищення цін на добрива та дизельне паливо, блокада чорноморських портів. Усі ці фактори суттєво зменшили доходи українських фермерів та аграрних компаній. Забруднення земель від вибухів мін також призвело до скорочення посівних площ навіть на неокупованих територіях. Загальна площа сільськогосподарських угідь, забруднених нерозірваними боеприпасами, мінами та уламками перевищує 400 тис. га.

За підсумками посівної кампанії 2023 року в Україні згідно даних Державної служби статистики відбулися зміни в структурі посівів осно-

вних сільськогосподарських культур. Найбільша зміна стосувалася площі посівів пшениці, кукурудзи, соняшнику та сої. Посівна площа пшениці становила 4665 тис. га, що на 14% менше ніж в попередньому році та на 31% менше порівняно з 2021 роком. Кукурудза на зерно є важливою в плані товарності і внутрішньогосподарського використання в Україні, посіви її у 2023 році знизились на 1409 тис. га відповідно до 2021 року та складала 4113 тис. га. Загальна площа посіву соняшника несуттєво зменшилась та становила 5220 тис. га у 2023 році, що на 21% менше ніж у 2021 році. Варто відмітити, що за досліджуванний період сільськогосподарські товаровиробники проявили значний інтерес до вирощування цукрового буряка та сої. Так, посівні площі під соєю збільшились з 1323 тис. га у 2021 році до 1842 тис. га у 2023 році, або на 21%. Посіви під цукровим буряком варіювались від 184 тис. га у 2022 році до 250 тис. га у 2023 році, що на 36% більше порівняно з 2021 роком.

Повномасштабне військове вторгнення в Україну, як одного з найбільших у світі виробників сільськогосподарської продукції, призвело до різкого зростання цін на зернові та олійні культури на світовому ринку. Індекс цін ФАО досягнув історичного максимуму: 159,7 у березні та 154 у червні 2022 року. У період пандемії 2020–2021 років індекс не перевищував 125,7. Це призводить до того, що світ стикається з безпрецедентним інфляційним тиском.

Суттєвим фактором стало також переривання логістичних ланцюгів. До війни 90% експорту сільськогосподарської продукції проходило через чорноморські порти України. У березні 2022 року експорт зернових склав лише 300 тис. тонн порівняно з 5,4 млн тонн двома місяцями раніше. Поява альтернативних маршрутів допомогла збільшити експорт зерна до 1,2 млн тонн у квітні та до 2,7 млн тонн у червні 2022 року. Ця ситуація спричинила тиск на внутрішні ціни на пшеницю та кукурудзу, які за період з січня по червень 2022 року впали на 45%, тоді як світові ціни зросли приблизно на 15%.

За розрахунками експертів збитки та втрати для аграрного сектору України станом на лютий 2023 року оцінюються в 40,2 млрд доларів США. Варто відмітити, що при цьому сума збитків складає 8,72 млрд доларів США, тоді як сукупні втрати досягли 31,5 млрд доларів США. Беручи за основу поточні оцінки збитків і методології оцінки

потреб аналітики Агроцентру KSE прогнозують, що українське сільське господарство потребуватиме щонайменше 23,5 млрд доларів США на реконструкцію та відновлення. Бюджет передбачає 7 млрд доларів США на реконструкцію та 16,5 млрд доларів США на відновлення.

Підсумовуючи вищезазначене, можна виділити основні причини втрат на ринках сільсько-

господарської продукції, спричинених війною. До них належать недоотриманий дохід українських фермерів і виробників сільськогосподарської продукції через зменшення обсягів виробництва, зростання закупівельних цін у зв'язку з порушенням експортної логістики, а також збільшення витрат на добрива, паливо, обстеження та розмінування забруднених земель тощо.

УДК 633.32:631

Ковпак Я. О., студент

Бурко Л. М., кандидат с.-г. наук, доцент кафедри рослинництва
Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: Lesya1900@i.ua

КОНЮШИНА ЛУЧНА – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ КОРМОВОЇ БАЗИ

Конюшина лучна (*Trifolium pratense* L.) є однією з найбільш важливих багаторічних бобових трав. Як кормова рослина конюшина відома із стародавніх часів.

В Україні посіви конюшини лучної та її сумішок зосереджені в основному в Лісостепу та на Поліссі, у так званій зоні конюшиносіяння. Під нею знаходиться близько 35% площі посівів багаторічних трав у країні. Маючи здатність фіксувати атмосферний азот і накопичувати його в ґрунті, конюшина лучна практично не потребує внесення азотних добрив та слугує добрим попередником для інших культур. Дослідженнями встановлено: один гектар високопродуктивного посіву конюшини лучної може засвоїти з повітря 150–180 кг азоту.

Конюшина лучна добре поїдається всіма видами худоби як у сіні, так і на пасовищі. За прикритої високої отавності забезпечує дві-три отави. Незважаючи на недовговічність, у зоні конюшиносіяння її майже завжди постійно включають до складу укісно-пасовищних і навіть пасовищних травосумішок із злаками. Норми висіву насіння у травосумішках 5–10 кг/га, у чистих посівах – 18–20 кг/га.

У сумішках максимальну урожайність забезпечує в перший рік користування, на другий рік (за деяким винятком) надто зріджується, а на третій – майже повністю випадає з травостою. Зважаючи, що травостої з конюшини можуть бути причиною захворювання тварин на тимпанію (обдимання

шлунка), для запобігання цьому не можна випускати худобу на конюшинове чи конюшино-злакове пасовище по росі, після дощу, у вологу погоду, а привчати до спасування поступово.

Конюшину використовують для залуження на суходільних, короткочасно заливних, заплавних, низинних ділянках, а також у польових сівоzmінах. Вирощують на зелений корм (у тому числі на випас, але з дотриманням застережних заходів), сіно, сінаж, трав'яне борошно, силос (у сумішках із злаками). Характеризується високою урожайністю. За нормального догляду на високому агрофоні чи при внесенні фосфорно-калійних добрив за сприятливих екологічних умов забезпечує 5,0–8,0 т/га сіна і більше.

Конюшина лучна за збирання в ранні фази вегетації при штучному висушуванні за поживністю і вмістом перетравного білка наближається до комбікормів. Зважаючи на високу кормову цінність, її використовують як білково-вітамінну добавку до комбікормів. Як відомо з результатів досліджень, у 1 кг сухої речовини сінажу конюшини, зібраної у фазі бутонізації, міститься 0,93 кормових одиниць і 142 г перетравного протеїну. Крім цього, введення конюшини в раціон тварин значно поліпшує ситуацію з відтворенням стада.

Отже, конюшина лучна є універсальною високопоживною культурою. Вона здатна збагачувати ґрунт поживними речовинами, підвищувати урожайність культур у сівоzmінах та забезпечувати одержання високобілкових кормів.